

DE
DIPLOMATISKA FÖRBINDELSENA

MELLAN

SVERIGE OCH PREUSSEN

FRÅN POLTAVASLAGET 1709

TILL FREDSBROTTET 1715.

AF

BENGT LUNDBERG

FIL. LIC., V. LECTOR.

AKADEMISK AFHANDLING, SOM FÖR VINNANDE AF FILOSOFISK
DOKTORSGRAD VID LUNDS UNIVERSITET MED VEDERBÖRLIGT TILLSTÅND
TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES Å AUDITORIET
N:O VI ONSDAGEN DEN 13 DECEMBER 1893
KL. 10 F. M.

DISTRIBUENT:

GLERUPSKA UNIVERSITETS-BOKHANDLÉN, LUND.

(HJALMAR MÖLLER).

nen till Preussen. Det vore betydligt fördelaktigare, om Preussen mottog Stettin af Sverige än af fienderna. Att konungen af Preussen vore sinnad på ett eller annat sätt taga del i det nordiska kriget, blef allt mer tydligt, isynnerhet sedan han vägrat att på ett verksammare sätt understödja kejsaren och riket i det fortsatta kriget med Frankrike.

Vissa skäl talade dock mot förslaget. Så länge Sverige själf kunde behålla sina pommerska fästningar, var största delen af fiendernas härsmakt bunden i Pommern, hvaremot, om svenskarne utrymde Tyskland, ryssar och danskar med odelade krafter skulle kunna falla öfver egentliga Sverige. Vederbörande kommandanter torde icke utan Karl XII:s särskilda befallning kunna förmås att öfverlämna de dem anförtrödda fästningarne. Om Preussen en gång fått in sina trupper i Stettin, torde det svårligen ens vid krigets slut vilja åter draga dem därur. För öfrigt kunde lätteligen tvist uppstå mellan de preussiska och holsteinska besättningarne, så att Preussen togo sig anledning att ensamt göra sig till herre inom fästningarne.

Efter vid pass en vecka återkom Bassewitz till Berlin med såväl administratörns som Vellingks bifall till planen. Säkerligen var det ej utan stor tvekan, som den sistnämnde i denna sak lånade sitt biträde. Han förutsåg Karl XII:s ogillande. För-siktigt nog, ville han icke formligt befälla kommandanten i Stettin, Meyerfeldt, att uppgifva fästningen, utan han öfverlät allt åt dennes eget omdöme, dock under försäkran, att han själf ej visste något bättre råd än att antaga förslaget.¹⁾ Han anmo-

¹⁾ Se Vell:s brevväxling med Meyerf. i denna fråga jemte ett bref från M. till Schoultz, kommandant i Wismar, i Vell:s handl.

dade Friesendorf att resa till Stettin och för Meyerfeldt framlägga ett bref från Vellingk själf samt en d. 10 juni mellan honom och administratörn slutna konvention. Friesendorf, som i hela denna fråga var mycket tillbakadragen, för af fruktan för "ombrage" ej själf, utan sände i sitt ställe Brunell (d. 13 juni).¹⁾

Johan August Meyerfeldt, kommandant i Stettin och generalguvernör öfver Pommern, syntes vara en man af Karl XII:s eget skaplygne. För tillfället sängliggande sjuk, yttrade han sig dock med den största bestämdhet: han hade af konungen fått sig fästningen anförtrödd med särskild order att "hellre afbida den yttersta extremiteten än på ett eller annat sätt tråda uti prejudicerlig handling med hvem det ock vore"; utan Karls befallning skulle han icke uppgifva fästningen, huru mycket man än bestormade honom och sökte påvisa fördelarne af ett "accommodement"; om vännerna ville hjälpa Sverige, kunde det väl ske på ett bättre sätt än genom att tränga sig in i dess fästningar; till november månads utgång funnes proviant; garnisonen vore pålitlig; endast reda penningar tröto, men sådana kunde erhållas genom förpantning af kungliga domäner i Pommern, hvartill konungen gifvit tillåtelse.²⁾

Med detta besked återkom Brunell till Berlin d. 16 juni.³⁾ Vellingk beklagade Meyerfeldts omedgörlighet. Enär i det mellan Vellingk och administratörn slutna fördraget icke vore fråga om Stralsunds och Rügens seqvester, behölle ju svenskarne

¹⁾ Fries. t. Vell. 3 (13) juni. Brunell t. Vell. 6 (16) juni.

²⁾ Brun. t. Vell. 16 juni, Meyerf. t. Fries. 13 juni. — Vellingk begärde, att Preussen mot domänerna som säkerhet skulle förskjuta Meyerf. penningar, men Preussen vägrade, entré hela öppna landet rar besatt af fienden. Vell. t. Brun. 10 juni.

³⁾ Fries t. kans. 7 (17) juni.

fast fot i Tyskland och kunde vid lägligt tillfälle åter uppstå som fågeln Phoenix ur askan.¹⁾

På grundvalen af det förslag, som af Bassewitz medförts från Berlin, hade, såsom antydts, d. 10 juni 1713 i Hamburg slutits ett fördrag mellan administratören och Vellingk. Däruti förband sig den senare att öfverlämna fästningarne Stettin och Wismar till den förre att besättas hvardera af 2 bataljoner holsteinska trupper. Till dess holsteinska arméen hemkommit från Nederländerna, skulle i hvardera fästningen af de svenska besättningarne 2 bataljoner kvarstanna, hvilka dock skulle tagas i holsteinsk tjänst. Vellingk medgaf, att Holstein i hvardera fästningen utom sina egna intoge 2 bataljoner af "någon neutral makts trupper". Till underhåll af dessa garnisoner finge inkomsterna af de till Wismar hörande amten samt af landet mellan Oder och Peene användas. Den civila styrelsen skulle förblifva hos Sverige. Däremot lofvade administratören, att Stettin och Wismar ej skulle afträdas till någon annan, utan af Holstein och den neutrala makten behållas, till dess konungen af Sverige slöte fred med sina fiender eller en tillräckligt stark svensk armé uppträdde i Tyskland till de svenska besittningarnes försvar, då fästningarne genast skulle öfverlämnas åt Sverige. Holstein förband sig att af den nämnda neutrala makten utverka en postering till skydd för Stralsund.²⁾

I detta fördrag förekom ej Preussens namn, men det var klart, att med den neutrala makten menades endast och allenast Preussen.

¹⁾ Extr. af Vell. t. Fries., i Fries. reg. juni.

²⁾ Nordberg II: 327—28. Theatr. Europ. XX: 609—11.

I enlighet med detta fördrag slöts d. 22 juni i Berlin ett annat mellan administratören och konungen af Preussen, hufvudsakligen af samma innehåll, uti 6:te punkten särskildt refererande sig till det förra. En olikhet var den, att i det holsteinske-preussiska bestämdes, att de seqvestrerade orterna endast efter slutet fred skulle öfverlämnas till Sverige.¹⁾ Vidare tillades, att Holstein och Preussen icke skulle låta sina trupper lämna fästningarne, innan all den för seqvestern uppkomna kostnaden blifvit af Sverige till fullo ersatt. Holstein och Preussen åtog sig att beskydda Stralsund och Rügen för allt fiendligt anfall. Konungen af Preussen förband sig att befordra fred i Norden på "raisonabla" villkor och att utverka Holsteins restitution samt upphäfvandet af Tönningss blockad. I hemliga artiklar garanterade Preussen den holsteinska successionen i Sverige, och Holstein afträdelserna af Pommern intill Peene åt Preussen.²⁾

Ofvannämnda traktat är daterad d. 22 juni. Denna dag undertecknades den också af de holsteinska herrarne (af hvilka Bassewitz var den ene). Men å preussiska sidan uppsköts undertecknandet i 6 dagar. Orsaken därtill var dels en förment oegentlighet i Bassewitz' fullmakt, dels Preussens obenägenhet att åtaga sig ofvansagda postering, som beräknades blifva mycket kostsam. Bassewitz släppte dock icke detta villkor, förrän Friedrich Wilhelm lofvade att anse det för krigsorsak, om de allierade, trots åtvarning, angrepe Stralsund eller Rügen. Trak-

¹⁾ Således icke i det fall, att en stark svensk armé kom till Tyskland.

²⁾ Nordberg II: 328—30; Theatr. Europ. XX: 611—12, på båda ställena utan de hemliga artiklarna; Droysen IV: II: 47.

taten blef således af Preussen undertecknad d. 28 juni.¹⁾

Mot seqvestern hyste Friesendorf fortfarande stora betänkligheter. Han fruktade särskildt, att Preussen sedermera ej skulle vilja återlämna Stettin. Fördraget kunde förtolkas, nya kraf och påståenden framställas. Visserligen skulle hälften af garnisonen vara holsteinsk, men hvem kunde veta, om ej de holsteinske diplomaterna på förhand i hemlighet afträdte Stettin åt Preussen?²⁾

Man hade ingen hänsyn tagit till Friesendorfs råd att på förhand skaffa sig kommandanternas samtycke. För att vinna detta sändes d. 22 juni Schlippenbach, d. 28 Bassewitz själf till Stettin. Men Meyerfeldt stod ej att öfvertala. Han förklarade sig icke vidare vilja mottaga något sändebud, som komme med dylika förslag.

Hans fasthet förtröt mycket de preussiske statsmännen.³⁾ I en deklaration af d. 5 juli, ställd till de holsteinske i Berlin närvarande ministrarne, beklagade sig Friedrich Wilhelm öfver att det nyttiga projektet strandat på guvernör Meyerfeldts envishet; hotade att taga gemensamma mått och steg med de nordiske allierade; kastade skulden för alla de olyckor, som därigenom kunde drabba Sverige och Holstein-Gottorp, på Meyerfeldt eller „dem, som äro orsaken till att den hälsosamma planen gått om intet“.⁴⁾

¹⁾ Fries. t. Vell. 14 (24), 17 (27) juni; t. kon. 21 (31) juni.

²⁾ Se ett af Friesendorf uppsatt betänkande med öfverskriften „Queritur, om Preussen lærer restituera Stettin, sedan det en gång låtit det besätta? rationes affirmandi, rationes dubitandi.“ Fries reg.

³⁾ Fries. t. kansl. 24 juni sv. stil.

⁴⁾ Theatr. Europ. XX: 612—13. Nordberg II: 331—32.

Oaktadt detta, ratificerades den preussisk-holsteinska traktaten af administratören d. 30 juni, af Friedrich Wilhelm d. 11 juli.¹⁾ Görtz själf for i början af juli till Berlin och sökte öfvertala preussiska regeringen att iakttaga fördragets öfriga bestämmelser, fastän de, som handlade om Stettin, ej kunde efterleivas. Man kunde, sade han, börja med att seqvestrera Wismar. Under tiden skulle Meyerfeldt kanske gifva med sig. — Preussen lofvade verkligen detta, men samtyckte ej till att låta alltsammans om seqvestern bortfalla, under det bestämmelsen om Holsteins restitution kvarstode (hvilket Görtz t. o. m. vägat föreslå.²⁾

Dessa underhandlingar med Holstein-Gottorp, som ledde till fördraget af d. 22 juni, hade Preussen bedrifvit med Menzikofs och Flemmings vetskap och samtycke.³⁾ När nu fördraget syntes gå om intet beslöto nämnda fältherrar att belägra de pommerska fästningarne. Eljest skulle de hafva hemtagat. Då Preussen ifrigt önskade att komma i besittning af Stettin, likgiltigt på hvad sätt, antog det de allierades förslag att med dem träda i underhandling om de villkor, på hvilka de efter fästningens eröfving skulle afstå den åt Preussen.

Under det preussiska trupper spärrade all tillförsel till Stettin, började de viktiga konferenserna i Schwedt. D. 14 juli sammanträdde därstädes konung Friedrich Wilhelm och hans ministrar Ilgen och

¹⁾ Fries t. kon. 1 juli sv. st.

²⁾ Fries t. Vell. 24 juni, 23 juli; t. kansl. 27 juni sv. st.

³⁾ Redan vid Tönningss belägring hade disharmoni uppstått mellan Danmark och dess allierade. Zar Peter och konung August hade intet intresse af att Danmark fullständigt kufvade Holst.-Gott. Paludan—Müller: Frederik IV:s Kamp med Magnus Stenbock och Görtz, i Dansk Hist. Tidskr. 4 ræcke, 6 bind. sid. 63.

Dohna med furst Menzikof och grefve Flemming. Äfven herrarne Görtz och Bassewitz voro tillstädes.

De nordiske allierades närmaste syftemål var nu att snarast möjligt beröfva svenskarne de fasta platser på tysk botten, från hvilka de kunde företaga fiendligheter mot Polen, Sachsen eller Holstein. En ny svensk transport väntades. Om en sådan förenat sig med de från Flandern i antågande stadda holstein-gottorpska trupperna, så hade enligt Flemmings egen utsago för honom och hans bundsförvanter ställningen blifvit farlig nog. För att påskynda de svenska fästningarnes öfvergång hade han och Menzikof intet emot, att de provisoriskt eller definitivt kommo i neutral makts vård, blott denna förpliktade sig att instänga svenskarne i Pommern. För Preussen utgjorde Stettin första steget på vägen mot det länge åtrådda målet: förvärfvet af Vorpommern, denna provins, på hvilken Brandenburg redan i westfaliska freden förgäfves framställt arfsanspråk, och hvilken den store kurfursten sedan eröfrat från Sverige, men till följd af Louis XIV:s hotelser måst återlämna. Gottorparnes ansträngningar gingo ut på att rädda Tönning och till hvad pris som helst tvinga Danmark att afstå från sina mot Holstein-Gottorp riktade planer. Denna lilla stats lifsintressen stod på spel.¹⁾

Så olika voro syftemålen. De hade varit på väg att förenas genom den preussisk-holsteinska traktaten, genom hvilken de holsteinska herrarne ansågo sig hafva utfört ett verk, som ländt såväl till

¹⁾ Lika ifrigt önskade Danmark att, ostördt af främmande inflytande, få efter sitt eget skön uppgöra sitt mellanhafvande med dessa furstar, hvilka, utgångna ur Danmarks konungahus, dock ständigt uppträdt som dess fiender. För konungariket Danmark var detta nästan också ett vitalintresse.

Holsteins egen som Sveriges fördel samt tillika tryggat den unge hertigens tronanspråk. Men den slugt anlagda planen, gillad äfven af en så klarseende diplomat som Mauritz Vellingk, strandade på det motstånd, som gjordes af tvenne tappre och ärlige svenske män, hvilka förstodo konsten att kriga, men ej voro hemmastadda i den högre politikens labyrint.²⁾

Det gällde nu i Schwedt finna utväg att bryta detta motstånd. Menzikof, som fått belägringen af Stettin på sin lott, lofvade att inom några dagar intaga denna ort, om konungen af Preussen lämnade belägringsartilleri. Ett utkast till fördrag uppsattes af de förbundne, enligt hvilket Preussen skulle erhålla hela Vorpommern i seqvester, men därför lämna åt den ryska belägringshären utanför Stettin utom artilleri äfven ammunition och proviant. Om svenskarne från Pommern sökte oro de allierades länder, skulle Preussen aktivt deltaga i kriget mot Sverige. — Med undantag af gottorparne voro alla ense därom, att traktaten af d. 22 juni förfallit och att således ingalunda holsteinska trupper jämte de preussiska skulle intagas i de seqvestrerade orterna.³⁾

Den 16 juli återkom Friedrich Wilhelm till sin hufvudstad. Omedelbart därpå anlände dit Menzikof, Flemming och den danske generalen Dewitz. Konungen hade förbehållit sig några dagars betänketid i fråga om det framlagda förslaget. Olägligt nog för nyssnämnda trenne herrar, var svaret, när det kom, afböjande.⁴⁾ Dels fruktade Friedrich Wilhelm

¹⁾ På inrådan af Meyerfeldt hade äfven Schultz vägrat att inrymma Wismar åt några främmande trupper.

²⁾ Droysen IV: II: 49—51. Projektet blef snart bekant för svenskarne och finnes i hufvudsak i Fries. reg. d. 15 juli sv. st. under titel "Contenta von der Nordischen Allirten projekt."

³⁾ Droysen IV: II: 51.

att företaga något, som Sverige skulle uppfatta som öppen brytning: ¹⁾ dels ansåg han, att de allierade fordrat för mycket af Preussen; dels inverkade Görztz' och hans medhjälparens föreställningar. Det var för dem af högsta nöden att hindra Preussens anslutning till Sveriges fiender, åtminstone på det sätt, som nu var i fråga. Därigenom skulle Holstein-Gottorps restitution blifvit om intet. De sökte fortfarande göra gällande, att deras traktat med Preussen, oaktadt allt hvad som kommit emellan, icke ännu vore upphäfd. ²⁾ Under det de å ena sidan sökte visa Preussen, att den vinst, det mot Sveriges vilja kunde göra, vore mycket oviss, satte de å andra sidan alla krafter i rörelse att förmå Meyerfeldt och Schultz till eftergift. ³⁾

De sände för andra gången Bassewitz till Stettin, för hvilken ort det såg allt mera hotande ut. Meyerfeldt hade hoppats, att ryssarne till följd af kriget med Turkiet skulle draga sig ur Pommern, ⁴⁾ men Menzikof förklarade, att ryska arméen i alla händelser skulle kvarstanna i Pommern, till dess denna provins eröfrats. ⁵⁾ Vid sin afresa från Berlin till det ryska lägret djärfdes han försäkra, att han icke skulle återvända, förrän han gjort "ren disk i

¹⁾ På de preuss. ministrarnes fråga till Friesendorf, huru Sverige upptoge, att Preussen lånade de förbundne artilleri, svarade denne, att "det visserligen snarare kunde kallas en hostilitet än ett vänskapstecken att låna sin väns fiender de redskap, hvarmed dessa kunde hans fästningar borttaga." Fries. t. kon. 19 juli sv. st.

²⁾ Fries. t. kon. och t. Vell. 8 (18) juli.

³⁾ Görztz' memorial t. Bretton (engelsk envoyé i Berlin) juli, i Fries. reg.

⁴⁾ Fries. t. Vell. 13 (23) juli.

⁵⁾ Fries. t. kon. 15 (25) juli.

Pommern". ¹⁾ Sveriges allmänna läge försämrades genom den rysk-turkiska freden (sluten i juni), som vid denna tid blef bekant i västra Europa. Stralsund blef i början af juli inneslutet af sachsiska hären under Flemming på samma gång som en dansk general öfverförde en sachsisk styrka till Rügen. ²⁾ Stettin blockerades af Menzikof. I stället för preussiskt erhöill han sachsiskt artilleri. En klen tröst var, att danskarne på väg åt Pommern vid Trave gjort helt om. Det skedde blott för att så mycket eftertryckligare drifva på Tönnings belägring.

Trots allt detta, utträttade Bassewitz hos Stettins guvernör ännu på länge ingenting. Ryktet, att Görztz genom mutor sökt vinna Meyerfeldt, är ej otroligt. ³⁾ Att denne ej skulle gifva vika, innan fästningen sväfvade i den yttersta fara, var tydligt, isynnerhet som man snart fick kännedom om att freden mellan Ryssland och Porten ej ansågs säker, innan den blifvit ratificerad, och att turkiska trupper alltjämt marscherade åt polska gränsen.

Den pommerska seqvestern gillades af England. ⁴⁾ Efter freden i Utrecht ville denna makt visserligen återupprätta lugnet i Norden, men vågade för sin handel på Arkangel och i Östersjön icke stöta zar Peter och gynnade för öfrigt konung August. Holland, mycket försvagadt, önskade ock slut på det nordiska kriget. Frankrike åter, ännu inveckladt i krig med kejsaren och tyska riket, såg, så länge detta varade, ej ogärna oron i norra Tyskland. Frankrike var också den makt, som framför andra önskade Sveriges återupprättelse, den gamle bundsför-

¹⁾ Fries. t. kon. 19 (29) juli.

²⁾ Hojer I: 264, Droysen IV: II: 51. Nordberg II: 342—43.

³⁾ Fryxell: Berätt. ur svenska hist. 25:te del sid. 116.

⁴⁾ Fries. t. kon. 8 (18) juli.

Görtz af ungefär samma innehåll som den af d. 22 juni, men med Sachsen insatt i Preussens ställe. Mot löftet att utverka Gottorps restitution skulle August erhålla 200,000 thr.¹⁾

Detta fördrag kom dock ej till utförande. Preussen motarbetade detsamma. Friedrich Wilhelm eftertraktade Stettin ifrigare, än han själf ville medgifva. I ena ögonblicket afvisade han gottorparnes förslag, i det andra förklarade han sig trots allt vilja förblifva vid öfverenskommelsen med administratören.²⁾ I tvenne af honom själf utan samråd med ministrarne till Bassewitz (i Görtz' frånvaro) adresserade, skriftligt uppsatta frågor blottade han sig fullständigt. Han satte nämligen i fråga, huruvida han icke med egna trupper utan holsteinsk medbesättning, utan omkostnad eller något slags förbindelse mot Holstein — Gottorp kunde intill freden få besätta södra Vorpommern.³⁾

Genom general Schlippenbach, som sändts till Stettins omnejd för att vara till hands, om något af vikt skulle passera, begärde invånarne i den nödställda staden preussiskt skydd; dock ledde Bassewitz' förslag att förstärka besättningen med preussiska trupper icke till något resultat.⁴⁾ Inspirerad af Görtz och Vellingk, arbetade Bretton,⁵⁾ det engelska sändebudet i Berlin, på att bringa till stånd

¹⁾ Nordberg II: 333—35. Fries. t. kon. 7 okt. ff.

²⁾ Fries. reg. sept.

³⁾ Fries. reg. 9 (19) sept.

⁴⁾ "Jag är zarens vän mer än Sveriges," sade kon. af Preussen. Droysea IV: II: 54—55. Fries. t. Vell. 23 sept. (3 okt.).

⁵⁾ Han var enligt Vellingk: "homme bien intentionné pour nous et plein de bonne volonté".

en ettårig vapenhvila för Nordtyskland.¹⁾ Förgäfvos. Belägringen hade fortskridit för långt, för att vederbörande skulle lyssna till talet om stillestånd. Det förnämsta utanverket föll. Borgerskapet var missnöjdt med belägringstillståndet och truktade, om det förlängdes, det värsta af moskoviterna, hvilka de sista åren i Pommern farit fram med mord och brand. Bassewitz var outtröttlig i sina öfvertalningsförsök. Han försäkrade kommandanten, att administratören toge allt på sitt ansvar. Meyerfeldt höll dock så länge som möjligt ständaktigt på sina order, hvilka han endast i det fall ville frångå, att de nya, som kommit Vellingk tillhanda, hade annan lydelse.²⁾ Som vi veta, var detta icke förhållandet.

Sedan ett fruktansvärdt bombardement förstört en del af staden, såg sig dess kommandant slutligen nödd och tvungen att gifva gehör åt Bassewitz' framställningar. I en d. 29 sept. till denne afgifven förklaring "approberar" han "den i juni mellan Vellingk och administratören slutna traktaten och öfverlåter åt den senare all vidare omsorg, att han tillika med en neutral puissance må sätta sig fast i Stettin."³⁾ I kraft af en sin herres fullmakt af d. 20 juni s. å. tog Bassewitz 2 bataljoner af den svenska besättningen i holsteinsk ed och tjänst, hvarefter återstoden obehindradt drog sig tillbaka till Stralsund. Till kommandant utnämnde Bassewitz en likaledes i holsteinsk tjänst antagen svensk officer. Allt detta med de belägrandes samtycke, hvilket offentligt gafs genom en

¹⁾ Nordberg II: 332—33. Fries. reg. sept. Vell. t. Müll. 2, 9 sept. — I juli hade Karl XII själf föreslagit stillestånd. Utr. reg.

²⁾ Se brevväxlingen mellan Bassew. och Meyerf. i Fries. reg. sept.

³⁾ Aftr. hos Nordberg (II: 335).

om August tagit initiativet. Detta jämte den hemlighetsfullhet, med hvilken underhandlingen skulle bedrifvas, gjorde, att tiden förhalades, tills det gynnsamma tillfället var förbi.¹⁾

Länge visste man icke bestämdt, huru Karl bedömde stettinska seqvestern. I tvenne bref af d. 9 o. 14 okt. underrättade Friedrich Wilhelm honom om det timade och begärde, att han skulle godkänna detsamma. I sitt svar af d. 19 dec. uttalade sig Karl hvarken gillande eller ogillande: han uppsköt sitt afgörande, tills Meyerfeldt hunnit inkomma med närmare upplysningar.²⁾ Emellertid anmodade han kejsaren om garanti för Stettins återställande till Sverige.³⁾ I Wien inlämnade Stjernböck således ett memorial, som, bekantblifvet i Berlin, därstädes uppväckte en viss kallsinnighet mot Sverige.⁴⁾

Samtidigt med den franska underhandlingen hade Preussen beslutat anknyta en sådan äfven med zar Peter. Denne åtnjöt Friedrich Wilhelms personliga sympatier. Hans vänskap var numera för den preussiske konungen önskvärd i högre grad än tillförene både med anledning af den stettinska seqvestern och den påtänkta fredsmedlingen. Utan Rysslands goda vilja voro Preussens utsikter att få behålla Stettin ganska ringa. När Preussen nu i förening med Frankrike och Sachsen—Polen ville göra ett slut på det stora nordiska kriget, var det ju mycket angeläget att vinna zarens samtycke till en

¹⁾ Törnsköld's beskickning skulle icke tillkännagifvas för någon främmande makt, icke ens för Preussen. Kon. t. Fries. 14 okt. Utr. reg.

²⁾ Dessa tvenne bref äro aftr. hos Nordberg (II: 340—42).

³⁾ Till Stjernböck 20 dec. 1713, jämf. med Müll. t. Fleischman (kejsarlig resident i Konstantinopel) 3 jan. 1714. Utr. reg.

⁴⁾ Vell. t. Müll. 14 mars 1714.

billig fred med Sverige. Zaren var ju den främste medlemmen af den nordiska alliansen.

Till honom afsändes därför general Schlippenbach i slutet af år 1713. Enär Peter genom ett af envoyéen Golovkine d. 12 dec. inlämnadt memorial framställt sin förvåning och oro öfver den bristande öfverensstämmelsen mellan det preussisk-holsteinska fördraget af d. 22 juni och schwedterfördraget af d. 6 okt., — särskildt fruktade zaren, att det nordiska förbundets sammanhållning skulle lida genom de i det förstnämnda fördraget åt Gottorp gjorda medgifvandena — skulle Schlippenbach lugna honom i detta hänseende: det senare fördraget, såsom till tiden efterföljande, skulle vid fall af olikhet åga företräde framför det förra. I instruktionen (af d. 16 dec.) ålades S. för öfrigt endast att verka för den nyssnämnda oktobertraktatens ratifikation.¹⁾ Först längre fram kom han att underhandla om viktigare frågor.

I hans sällskap afreste Bassewitz till Petersburg. Arten af dennes hemliga mission skulle först om en tid träda i dagen. Så mycket visste man dock, att han i den holsteinska frågan ville motarbeta det danska inflytandet. Men innan ännu Bassewitz framkommit till bestämmelseorten, hade Tönning måst gifva sig åt konung Frederik (d. 7 febr. 1714). Denne hade ej afväktat, hvad i Braunschweig kunde komma att beslutas. Förutseende, att förhandlingarne därstädes, äfven om de verkligen kommo i gång, skulle blifva både långvariga och ovissa, hade de gottorpska ministrarne efter den preussiska kraftåtgärden i slutet af år 1713 enständigt, fastän för-

¹⁾ Droysen IV: II: 80—81.

ken kunde eller ville begagna sig.¹⁾ Karl XII själf däremot insåg ej ännu nödvändigheten af att i någon mån gifva efter för Preussens framställningar. Detta visade han bäst genom sina tvenne bref af d. 24 mars och 20 maj 1714, hvilka ändtligen d. 17 aug. inhändigades af adressaten, konungen af Preussen.²⁾ I det första brefvet nämndes, att närmare underrättelser från Meyerfeldt ändtligen inlupit. Karl beklagade emellertid, att han icke kunde godkänna hvarken hvad med Stettin företagits eller Preussens penningutlägg, ty han hade förkastat Vellingks traktat med administratören och utan hans vetskap vore fördraget i Schwedt ingånget; således anginge saken ej honom; Preussen finge i fråga om penningarne hålla sig till Gottorp. — Det andra brefvet hade förordats af Friedrich Wilhelms båda bref i mars (se sid. 136). Däri påpekades, att Meyerfeldt kapitulera på de villkor, som 10 juni-fördraget stadgade, hvilket alls icke nämnde något om utbetalning af penningar åt Sveriges fiender.

Karl ogillade således alla de åtgärder, som Preussen för Sveriges räkning vidtagit. Ingen antydning gafs heller om att Preussen på något annat sätt, genom någon ytterligare tjänst, bevisad Sverige, skulle kunna vinna Stettin. Denna ort syntes Karl viktigare än hela det öfriga Pommern.³⁾

¹⁾ Horn t. administratören 29 mars. Vell. t. Müll. 9 maj.

²⁾ Afr. hos Nordberg (II: 428—30). De hade onländert till Berlin i slutet af juli, men alldenstund konungen då befann sig på en resa till Cleve, mottog han dem ej af Friesendorf förrän efter återkomsten till hufvudstaden. — Vellingk hade gärna sett, om man än längre kunnat innehålla med dem. Vell. t. rådet 28 sept.

³⁾ Utr. reg. t. Fries. 20 maj, t. Palmqvist 5 juni, t. Stjernhök 13 juli, t. Sparre 15 juli, t. rådet 19 aug. — I brefvet t.

Försatt i dåligt lynne genom dessa bref, befallde Friedrich Wilhelm, såsom ofvan nämnts, att den stettinska garnisonen skulle förstärkas. Vid hofvet blef Friesendorf bemött med köld; Ilgen knappast svarade på hans andraganden.¹⁾ Den till följd af det görtzska uppträdet af konungen anbefallda inskränkningen i umgänget och förhandlingarne mellan de preussiska ministrarne och de främmande sändebuden verkade också i allmänhet förlamande på den diplomatiska verksamheten i Berlin.²⁾

Redan dagen efter det Friedrich Wilhelm mottagit Karl XII:s bref, hade han sitt svar färdigt (d. 18 aug.). Däri beklagade han, att tiden ej medgifvit att först inhämta Karls vilja i fråga om den pommerska affären; men Karls upprepade gånger framställda anhållan om hjälp, särskildt för Pommern, hade ingifvit Friedrich Wilhelm den tron, att han på förhand hade Karls bifall; åtgärdens nytta framhölls; om Meyerfeldt i tid gifvit efter, hade ej ens penningutlägget behöfts; Karl hade ej befogenhet att förkasta det fördrag, som Vellingk, hans befullmäktigade ombud, å hans vägnar slutit med administratören; Preussen vore icke hjälpt med hän-

Fries. ålägger Karl denne att "betaga preussiska hofvet den tanken, att Sverige någonsin torde den orten afstå"; på andra villkor och för så vidt konungen af Preussen genom visadt allvar i den holsteinska restitutionstrågan ådagalade benägenhet för Sveriges sak, vore Karl ej ovillig att taga gemensamma mått och steg med honom. — Palmqvist får befallning att föreställa den franske ambassadören i Haag, att Karl ingalunda kunde förmoda, det Preussens begär efter Stettin vunno bifall hos konung Louis.

¹⁾ Fries. t. kon. 28 aug.

²⁾ Droysen IV: II: 95. Fries t. kon. 18 aug. — Starka klagomål från alla håll anfördes, och konungen var slutligen tvungen att först modifiera, sedan helt och hållet återtaga sitt påbud (febr. 1715).